

BİR DEMET TİYATRO DİZİSİ BAĞLAMINDA POPÜLER KÜLTÜRDE SİSTEMİÇİ DİRENİŞ OLANAKLARI*

Doç. Dr. M. Bilal ARIK
Selçuk Üniversitesi, İletişim Fakültesi
Gazetecilik Anabilim Dalı

Özet

Gündelik hayatta sık sık karşılaştığımız popüler kültür ürünlerinin söylemleri, günümüz iktidar yapılanmasını kavrayabilmek açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Bu makale, popüler kültür metinlerinin içinde taşıdıkları karşı söyle potansiyellerini ve bunu gerçekleştirme olanaklarını göstermek amacıyla hazırlanmıştır. Sistem içinde kalarak muhalefet etmeyi gerçekleştirmek oldukça zor olmakla birlikte, Bir Demet Tiyatro Dizisi günümüz popüler kültürünün sistem içi muhalifliğini sergileyen örnek bir metin olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Popüler kültür, söylem, iktidar

Abstract

The popular culture discourse which we often come across in the daily life, supplies very important clues to understand the structure of the power. This article has been prepared to; indicate to the discourse potentials which has been kept text make a sign to the possibilities of becoming true them. As a part of it, it's rather difficult to opposite the system; Series of Bir Demet Tiyatro seemed as a sample text which is opponent in the system of recent popular culture.

Key Words: Popular culture, discourse, power.

GİRİŞ

Popüler kültür, 70'li yıllarla birlikte akademik çevrelerde gitgide önem kazanan konulardan biri haline gelmiştir. Kısaca, "kentteki gündelik yaşam kültürü" olarak nitelendirebileceğimiz popüler kültür, büyük ölçüde ideolojiktir ve üzerinde son yıllarda derinlemesine çalışılmasının ana nedeni de budur. Gündelik hayat bağımlı sınıflarla egemen sınıfların yan yana geldiği, tahakküm ve direnişin aynı anda işlediği ve tüm ideolojik biçimlenmelerin gerçekleştiği bir zemindir. Popüler kültür

* Bu çalışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından 2003 yılında kabul edilen "Popüler Kültürde Mizahın Etkinliği Ve Sistemiçi Direniş Olanakları (Örnek Olay: Bir Demet Tiyatro Dizisinin Söylemi)" isimli doktora tezinin özetidir.

de, bu ortamda bir yandan bizi sisteme bağımlılığımızı pekiştirirken diğer yandan da sisteme karşı başkaldırışımızı dile getirir. Bu bağlamda “Popüler kültür ürünleri gündelik hayatın, bu karmaşık, ekonomik, politik, ideolojik örüntüler yumağında ne gibi bir rol üstlenmektedir?” sorusu, özellikle bağımlı sınıfların direniş olanakları ve hâkim sınıfların iktidarlarını sürdürme biçimleri açısından son derece hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda akademinin ve sosyal bilimlerin “popüler kültür” olgusuna daha derinlikli yaklaşımları ve popüler kültür ürünlerini; doğru analiz etmeleri, toplumsal hayatla ilgili son derece önemli verilere ulaşılmasını sağlayacaktır.

Bu çalışma özellikle son yıllarda yaygınlaşan popüler kültür tartışmalarına günümüz popüler kültüründen bir örnekle katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Gündelik hayatta sık sık karşılaştığımız popüler kültür ürünlerinin söylemleri, günümüz iktidar yapılanmasını kavrayabilmek açısından önemli ipuçları sunmaktadır. Bu çalışmada günümüzdeki toplumsal iktidarın en önemli aracı olan televizyonda yer alan popüler bir metnin, “sistem-içi muhalifliği” sorgulanacaktır. Bir mizah eseri olan dizinin söyleminin hangi ölçütlere göre muhalif olduğu incelenecek ve hegemonik söylem içerisinde üretilen bu metnin –varsa- farklılık denemeleri işaret edilecektir.

Popüler kültür sahası, ağırlıklı olarak kapitalizmin hâkimiyeti altındadır, özünde tüketimi teşvik etmektedir ve bir üretim etkinliği olarak genelde televizyon ekranından kitlelere ulaştırılmaktadır. Televizyon modern toplumlarda en önemli boş zaman eğlencesidir ve bu gücüyle toplumsal iktidarın da en önemli silahı ve hakim söylemin toplumdaki yeniden üreticisi konumundadır. Fakat bu kültürel ve ideolojik ortamda televizyonda yer alan her popüler kültür ürününün aynı ideolojiyi taşıdığını söylemek mümkün değildir. Bu yüzden popüler kültürün çelişkilerle dolu ideolojisi açısından önemli verileri bünyesinde barındıran Bir Demet Tiyatro dizisi örnek bir popüler metin olarak seçilmiştir. Türk Televizyon tarihinin özgün ve klasikleşen yapımlarından biri olan bu Dizi popülerliğin en önemli göstergelerinden biri olarak, kitleler tarafından yaygın olarak tercih edilmekte ve içeriğinde bulunan “halktan” öğelerle, televizyonun tutucu yapısı içinde kısmen farklı ve özgün bir yeri bulunmaktadır; ayrıca yazarının bir medya profesyonelinden çok, duygularına ve yaşadıklarına dayanarak bu metni oluşturması eserin doğallığını pekiştirmekte ve iktidar bloğuna karşı “halkçı” konumunu daha da belirginleştirmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı “Bir Demet Tiyatro” dizisinin, muhalif okumalara açık yapısı ele alınacak ve metnin söylemi (2000 yılında yayınlanan toplam 13 bölümün metinleri üzerinden) analiz edilecektir.

Çalışmanın temel varsayımı “popüler kültür tarafından üretilen ya da popüler kültüre üretilen ve bir ihtiyaca cevap veren mizahi bir metnin iktidarın dayatmalarına karşı küçük direniş adacıkları oluşturması ve otoritenin

biçimlendirdiği kamusal senaryoyu zaafa uğratabilmesi" üzerine kuruludur. Bu varsayım, söylemi "orta sınıfların dünyasını duyarlı ve gerçekçi bir dille aktarmak ve bu aktarımda bağımlı sınıfların tarafında yer almak" olan bir dizinin söylem analizi üzerinden doğrulanmaya çalışılacaktır.

POPÜLER KÜLTÜR VE İKTİDAR

Popüler kültür üzerine epey hacimli bir literatür birikmesine rağmen eleştirmenlerce bu kültürün ortak kabul gören bir tanıma ulaşılamamıştır. Marx'tan günümüze birçok sosyal bilimci popüler kültür üzerine çalışmış, popüler kültürün üretim ve tüketim sürecindeki ideolojik işlevleri üzerine farklı ya da birbirini tamamlayan yaklaşımlarda bulunmuşlardır. Popüler kültürün "özgürleştirici veya hegemonik" özellikleri konusunda ana hatlarıyla iki görüş bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, popüler kültürü kitle kültürüyle aynı olarak ele alır ve konuyu yüksek kültür ile kitle kültürü ikilemi tartışması içinde inceler; Marx, Gramsci, Althusser ve Frankfurt Okulu Temsilcileri popüler kültüre olumsuz yaklaşmakta, kitle kültürüyle eş görmekte ve kitleleri "güdüp yöneterek" "yanlış bilinçlendirdiğini" ileri sürmektedirler. Marx'ın "yabancılaşma" ve "ekonomi-politik" yaklaşımının takipçileri olarak Frankfurt Okulu teorisyenlerine göre, kültür endüstrisi insanları yanlış bilinçlendirmekte ve onları güdüleyerek tüketim endüstrisine sunmaktadır. Popüler kültür de, bu bağlamda kitlelere tüketim arzusu ve yanlış bilinç aşıl原因, toplumsal yabancılaşmayı gizleyen üretim araçlarına sahip egemen güçlerin emrindeki araçlardan biri olarak işlev görmektedir. (Horkheimer 1996:122)

İkinci görüş ise, popüler kültürü kitle kültüründen ayırarak, "halkın sesi" olarak görür ve özellikle tüketilme anında halkın bilinçli tercihine vurgu yaparak, popüler kültür içerisindeki özgürleşim olanaklarını işaret eder. İngiliz Kültürel Çalışmalar Okulu (özellikle Raymond Williams ve Stuart Hall) ve onları takip eden De Carteau ve John Fiske popüler kültüre olumlu yaklaşan sosyal bilimcilerdir. Williams'ın "sıradanı" olumlayan kültür yaklaşımı (Özbek 1994: 78) ve teknolojik belirlenimciliğe mesafeli duruşu (Williams 2003: 13) okulun ideolojik konumlanmasını oluşturmuştur. Özellikle metin analizlerinde bir dönüm noktası olan Stuart Hall'ın "Encoding-Decoding" (Kodlama-Kod açımı) modeli de metinlerin halk tarafından kimi zaman müzakereci, kimi zaman da muhalif okunabilme olanağını işaret etmektedir. Bu çalışmasında Hall, iktidarın medya metinlerindeki konumlanmasını kompleks bir yapı içerisinde ele almakla birlikte, aynı zamanda izleyiciyi aktif ve anlam oluşturabilme yetisine sahip bir özne olarak kabul etmektedir (Hall 1999:69). John Fiske ise, bir adım daha öteye gidip, popüler kültürün içinde metalaştırılmış ürünlerin bile, farklı kullanımlar yoluyla birer direniş sembolü olacağını ileri sürerek popüler kültüre muhalif bir anlam yükler (Fiske 1999:40). Bu çalışma ekseninde popüler kültür yaklaşımları arasında, kültürel

çalışmalar ekolünün bakış açısı benimsenmiştir; metnin yapılanmasında adı geçen teorisyenlerin yaklaşımları göz önünde bulundurulmakla birlikte Stuart Hall ve Raymond Williams'ın ağırlığı bulunmaktadır. Kültürel Çalışmalar kapsamında popüler kültür, üretim faaliyetinden çok tüketim etkinliği olarak tanımlanmakta ve alımlama sürecinde bireyin tercih yapma olanağı vurgulanmaktadır.

Kültürel Çalışmalar Ekolü'ne göre popüler kültür "halka ait" bir alandır ve popüler kültürde bireylerin seçim yapma ve dolayısıyla iletilen mesajları kabul etmeme olanağı bulunmaktadır. Popüler kültürün içinde özellikle "Eğlence Endüstrisi" teziyle işaret edilen ve son derece ideolojik, hegemoniyi pekiştirici öğeler bulunmaktadır ve bunlar açık seçik bir şekilde "görevlerini" yerine getirmektedirler. Popüler kültür günümüzde hayatın her alanı gibi metalaştırılmaktan izole edilmiş alanlardan biri değil; aksine hem metalaştırılmış hem de kitlelerin duygularının şeyleşmesine olanak sağlayan bir oluşumdur. Günümüzde popüler kültür geniş ölçüde, kitle kültürü tarafından kuşatılmakta ve özellikle televizyon yolu ile kitleleri eğlendirirken onların toplumsal dizgedeki konumlarını unutmalarını sağlamak ve sistemin olumsuzluklarını fark etmeden oyalanmaları sağlamak amaçlanmaktadır. Popüler kültür, egemen sınıfların ideolojisince güdümlenir ve alt grupların kültüründeki muhalif yanı içselleştirip, edilgenleştirir. Popüler kültür'ün belirsizlik ve çelişkilerle dolu yapısı zaman zaman farklı direniş biçimlerine olanak sağlasa bile, ağırlıklı olarak, toplumsal iktidarı kitlelerin bilincinde yeniden üreten bir konumlanmada olduğu ileri sürülebilir. Fakat bireylerin bu kültürel tahakkümden sıyrılmalarının, sistem içi direniş olanaklarını denemelerinin yolu tamamen kapalı değildir. Kitle atomize bir yığın değil, tek tek bireylerden oluşmuş bir topluluktur ve her zaman iktidarın tercih ettiği okumayı yapmak zorunda değildir; hatta Stuart Hall ve John Fiske'e göre; halkın, kitlesel üretim teknikleriyle dolaşıma sunulan ideolojik metaları bile karşıt bir şekilde yorumlayabilme olanağı bulunmaktadır. Halk popüler kültür ürünlerinin üretimini ve dağıtımını kontrol edemez; fakat tüketme aşamasında ürünleri kullanma biçimleriyle kendi anlamlarını üreterek, bu etkileşimin sadece nesnesi konumunda olmayı reddedebilir. Popüler kültür'ün çelişkilerle ve belirsizliklerle dolu bünyesinde, daima hegemonik söylemden kaçışlara olanak sağlayan ve sosyal kontrolün dışında kalan alanlar bulunmaktadır. Popülerliği belirleyen sistem değil, halkın tercihleridir; eğer bir kültürel ürün ya da metin insanların ilgi ve kimliklerine uygun bir anlamlandırma yapmalarına olanak sağlamıyorsa, sosyal süreçte kabul görmez ve pazarda dolaşıma giremez; dolayısıyla da hiçbir zaman popüler olamaz. Bu yüzden popüler kültür "sürekli olarak kontrol altına alınmanın ve direnmenin izlerini taşımaktadır (Hall 1998: 453)". Popüler kültür doğallaştırma ve rızanın üretilmesi yoluyla kitleleri edilgenleştirirken aynı zamanda halkın iktidar karşısındaki kendiliğinden muhalefetini de yansıtmaktadır.

POPÜLER KÜLTÜR VE TELEVİZYON İLİŞKİSİ

Modern toplumlarda televizyon, popüler kültürün en önemli üretim kaynağı ve yönlendiricisidir. Televizyon bu ideolojik gücü nedeniyle iktidar ilişkilerinin en önemli aktörü konumundadır. Bir iktidar aygıtı olan ve kitleleri hem ideolojik hem de ekonomik açıdan yönlendirme işlevi bulunan bu devasa aygıt aynı zamanda Kültürel Çalışmalar'ın öncülüğünde insanların istekleri doğrultusunda okudukları/anlamlandırdıkları kültürel bir kaynak olarak da görülmektedir. Popüler kültürün içindeki önemi de bu çift taraflı işlevinden kaynaklanmaktadır. Televizyonda muhalif seslerin var olabilmesi, televizyon düzleminde "halkın kendini temsil ettiği" anlamına tam olarak gelmemektedir. Günümüzde kitle iletişim yayıncılığı ve özellikle televizyonculuk, paraya bağımlı ciddi bir endüstridir ve elbette bu endüstrinin "popüleri temsili ve üretimi" piyasa koşullarıyla mutlak koşutluk içerisinde olması kaçınılmazdır. "Popüler ürünlerin üretimi iki farklı biçimde gerçekleşmektedir. Ya popüler üretimi sağlayan kurumlar piyasaya yeni metalar sunar, ya da toplumun geniş kesimlerinde yaygınlık kazanmış gündelik hayat pratikleri ve alışkanlıklar popüler kültür endüstrisinin içine dahil olur (Williams 1998: 23)." Bu açıdan özellikle televizyon, "halka istediğini sunarak" kitleler tarafından benimsenmeyi ve popüleri denetim altına almayı amaçlamaktadır. Televizyon, kitlelerin "gerçekliğine" ulaşabildiği oranda yaygınlaşır. Yukarıdan dayatmacı bakış açısı, kitlelerle aynı duyarlılığı paylaşamaz; o zaman, kitlelerin de umut ve beklentilerine ulaşamayan hegemonya, içselleşemez. Televizyon, muhalif anlatıları da sistemine dâhil ederek, onların eyleme dönüşmesine ve iktidarını tehdit etmesine engel olmaktadır. Kitleler de, televizyonun bu zaafından ya da zorunluluğundan yararlanarak özellikle yapımçı okumaların ve mikro siyasetin içine gizlenmiş olan farklı söylemleri keşfedebilirler. Kısacası televizyon içinde, birbirleriyle çelişik ve karşıt her türlü metnin bulunduğu, kültürel bir mozaik olarak tanımlamak olasıdır.

POPÜLER KÜLTÜRDE MİZAHIN ETKİNLİĞİ

Popüler kültürde mizah'ın ayrıcalıklı bir konumu bulunmaktadır. Popüler kültürün özünde vakit geçirmeye yönelik, haz duygusunun güdülediği ve eğlence amaçlı bir kültür olduğunu göz önünde bulundurursak; mizahın tam da bu noktada önemli bir konumda olduğu gözlemlenecektir. Mizah ağırlıklı olarak popüler bir etkinliktir ve tam da popüler kültür gibi çelişkilerle, belirsizlikle doludur ve içerisinde tahakküm ve hegemonyanın mücadelesi söz konusudur. Mizah, iktidar ile halkın buluşma noktasıdır ve hegemonyanın en önemli aktörlerinden biridir; çünkü mizah halkı en önemli silahlarından biridir. Mizah kitleleri yanlış bilinçlendirerek yönlendirebileceği gibi, hiç umulmadık anlarda otoritenin biçimlendirdiği kamusal senaryoyu zaafa uğratabilir. Çünkü iktidarların en büyük korkusu "mizaha yakalanmaktır." Mizah, özellikle kitleleri eğlendirme işlevi ile popüler kültürün ve popüler kültürün en önemli üreticisi konumundaki

televizyonun vazgeçilmez unsurlarından biridir. Mizahın eğlendirici/rahatlatıcı işlevine yaslanan televizyon şirketleri, daha çok insana ulaşma ve kitlelerin sempatisini kazanma amacıyla sık sık mizaha başvurmaktadır. Ama televizyon yöneticilerinin istediği mizah, içeriği televizyon ideolojisi tarafından biçimlendirilmiş bir mizahdır. Burada mizahın fark ettirici ve muhalif işlevi sekteye uğramaktadır. Televizyonda yer alan mizah ürünlerinin muhalifliğini belirleyen en önemli etken, televizyonun kendi ideolojik yapılanmasının, mizah ürünlerinin muhalifliğine ne kadar olanak vereceğidir. Mizah, sürekli olarak düzen ve kurumlarla çatışma içerisindedir. Onun başarısı, sisteme uyumlanmasında değil, görünenin ardındaki gerçekliği gösterebildiği anda ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan, doğası gereği edilgenleşmez ve neyi ne zaman söyleyeceği kestirilemez. Televizyonla birlikte, mizah kendiliğinden halk muhalefetinin dile getirildiği tiyatrolardan, meydanlardan, kahvehanelerden, şenliklerden ayrılmıştır. Dolayısıyla, doğallığından ve doğaçlama yeteneğinden koparılmıştır. Kurumlar mesajları denetlemede geçmişe göre çok daha etkindir. Bu bağlamda televizyon komedisi ve özellikle durum komedileri komedinin “evcilleştirilmiş (Kellner 1987:477)” bir türü olarak tanımlanmaktadır. Televizyon mizahında, hâkim görüş, kendisini bilinen eğlenceler içerisinde üstü kapalı olarak anlatırken, tabi sınıfların gerçeği bu oyunların dışında kaymaktadır (Bourdieu 1989:177). Yine de tüm evcilliğine rağmen, söylenmesi en zor eleştiriler mizah yoluyla dile getirilmekte; tüketime dayalı hayat tarzının, tek yaşam biçimi olduğunun propagandasını yapan reklâm endüstrisine karşı, en belirgin muhalefeti, mizah yürütmektedir. Bu çalışmada örnek olay olarak seçilen Bir Demet Tiyatro dizisi de tüm evcilliğine rağmen, sergilediği toplumsal muhalefet ve ilkeli duruşuyla dikkat çekmektedir. Dizinin söyleminin farklılığı; popüler kültürde sistem içi muhalefeti Dizi üzerinden tartışmak için araştırmacılara önemli veriler sunmaktadır. Bu amaçla Bir Demet Tiyatro Dizisi popüler bir metin olarak ele alınmış ve metnin “muhalefeti” söylem analizi metoduyla sorgulanmıştır

BİR DEMET TİYATRO DİZİSİNİN SÖYLEM ANALİZİ

Bir dizi kültürel farklılık alanlarının içinde biçimlenen popüler kültür, gündelik hayatın dinamikleriyle sıkı bir ilişki kurularak üretilir; bu nedenle popüler kültür, kültür-iktidar ilişkisinin açıklık kazandığı en önemli alanlarından biridir. Bir Demet Tiyatro dizisi de, gündelik hayattan etkilenmeler taşıyan, içeriğini reel hayattaki çelişki ve uyumsuzluklardan alan popüler bir metindir. Metnin söylemini oluşturan birincil etken, gündelik hayatla kurmaca metin arasındaki koşutluktur. Bu çalışmada, “Bir Demet Tiyatro Dizisi” bir metin olarak ele alınmış ve bağlamla olan ilişkisi ve bu ilişkinin metne yansıtıp söylemi oluşturması üzerinde durulmuştur. Bir Demet Tiyatro dizisinin içinde üretildiği toplumsal ortam ve dizinin sosyal atmosferi günümüz Türkiye’si’dir. Toplumsal alanda büyük kırılmaların yaşandığı “1980 Sonrası Dönemi”nin koşulları, dizinin temel bağamlarından birini oluşturmaktadır. 1980 Sonrası

yaşanan toplumsal değişimin özellikle orta sınıflar açısından değerlendirilmesi dizinin söylemine ulaşmak için yararlı olacaktır. Orta sınıfların giderek fakirleşmesi ve gelir dağılımının tehlikeli ölçüde bozulması, köşe dönme ve iş bitirme zihniyetinin toplumun bütün kesimlerinde yaygınlaşması, işsizliğin ciddi bir toplumsal problem haline gelmesi, "tüketim ideolojisi"nin toplumun her kesiminden taraftar bulması, meta-merkezli bir yaşamın idealize edilmesi ve vatandaşın politikadan umudunu kesmesi gibi bir çok olgu metnin söyleminin oluşumuna katkıda bulunmakta ve bu bağlamda metinden yapılan göndermeler toplum tarafından rahatlıkla algılanmaktadır. Aradaki bu ileti alışverişinde metnin yazarı Yılmaz Erdoğan'ın bir medya profesyoneli gibi davranmadığını, popülizmin klişelerine yaslanmadığını, genel durum komedileri mizahının aksine söze dayalı ve derinlikli bir mizahı tercih ettiğini ve bu ileti aktarımında kendisini ve yaşadıklarını merkeze aldığını rahatlıkla ifade edilebilir. Bu durum, halkın gerçekliğiyle paralellik gösteren bu dizinin daha da popülerleşmesine olanak sağlamıştır.

Günümüz koşullarında İstanbul'un bir mahallesinde geçtiği varsayılan BDT, sonuçta bir televizyon prodüksiyonudur; gerçeklerle ilişkisi yayınlandığı aracın ekonomi-politiği'nin izin vereceği ölçüdedir. Bir Demet Tiyatro, elbette her televizyon ürünü gibi, belli sınırlılıkları ve zorunlulukları olan bir metindir, fakat buna karşı iktidar söyleminin sadık bir uygulayıcısı da değildir. Dizi, belli bir televizyon gerçekliğinde hâkim ideolojinin doğrudan taşıyıcılığını yapmadığı gibi, orta sınıfların propagandasını da yapmaya kalkışmamaktadır. Metnin doğallığı ve gerçekliği, izleyici ile arasında empati kurmasına neden olmakta ve bilinen klişeyle, "izleyici dizide kendisinden bir şeyler bulmaktadır". Bu bağlamda Bir Demet Tiyatro, zamanın ruhunu yakalamış ve bu ruh seyirci tarafından takdir edilmiş ve bu yüzden televizyon gibi kaygan bir zeminde 7 yıl ekranlarda yayınlanabilme olanağı yakalamıştır. Sonuçta BDT de her popüler ürün gibi eskimiş; fakat Türk televizyonculuk tarihinin, kulvarında önemli yapımlarından biri olarak belleklerde yaşamayı sürdürmüştür.

Egemen söylemin ve simgelerin üreticisi konumunda bulunan televizyon, zaman zaman alt ve orta sınıfların istek ve beklentilerine "tavizler" verse de, ana hatlarıyla öngördüğü ve idealize ettiği bir söylem (egemen söylem) bulunmaktadır. Bu söylem, aracın ekonomi-politiğiyle ve diğer bağlamsal koşullarla yakından ilintilidir. BDT'nin hâkim söylemine baktığımız zaman, diğer yerli dizilere kıyasla, özellikle orta sınıfların temsilinde bazı temel farklılıklar göze çarpmaktadır. Öncelikle, yazar orta sınıfların temsilinde basit bir popülizm tercih edilmemiştir. Temsilde orta sınıflar özne konumundadır; bu bağlamda son derece eşitlikçi ve hümanist bir yaklaşım söz konusudur. Aşağıdakiler-yukarıdakiler gibi, bir sınıfsallık vurgusu gözlenmemekte ve özellikle 80 sonrası yaygınlaşan "meta-merkezli" bir hayat ve onun statü sembolleri kutsanmamaktadır. Dizide, iktidar değerleri (güç, para, güzellik, eğitim, statü vb) ön plana alınmamakta, hatta bu değerleri

hayatlarının merkezine koymuş insanlarla “ince ince” dalga geçilmektedir. Arkasındaki siyasi gücü ilişkilerinde kullanmak isteyen Zabıta İrfan, Tribiçon'u sık sık statü sembollerine sahip olmadığı için eleştiren Füreya, parayla her işini yaptırabileceğine inanan Saldıray ve daha pek çok karakterin kurgulanmasında, bu statü sembollerinin belirleyiciliğine karşı, muhalif bir duruş gözlemlenmektedir. Öyle ki, dizi karakterleri televizyonun başat ilkesi “güzel değerlidir”in bile sınırlarını zorlamaktadır. Dizinin ana karakterleri ne çok güzeldir, ne de yakışıklı. Hatta isimlerinden kıyafetlerine kadar, adeta mizah dergilerinden çıkmış gibi, bir boyutuyla hayattaki gibi, rengârenk, sıradan insanlardır. Bu bağlamda, herhangi bir yerli dizideki ana karakterlerin kaçta kaçının manken ya da şarkıcı olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda BDT'nin bu duruşunun anlamlılığı daha da belirginleşmektedir. Alt sınıflar ile üst sınıflar, köylü ile kentli, eğitilmiş ile eğitimsiz arasına sınırlar çekilmemekte ve sınıfa dayalı bir ayrımcılık gözlemlenmemektedir. Diğer dizilerde azınlıklar, marjinaler ve ülkenin karikatürleştirilen tipler (Lazlar, Kürtler) sürekli yan karakterlerde ve ana karakterlere bağımlı bir şekilde konumlandırılırken, Bir Demet Tiyatro'da böyle bir “nesne olma durumu” söz konusu değildir. Bu temsil ortamında dizinin “epistemolojik otoriteyi” karşısına alan nadir metinlerden biri olduğu ileri sürülebilir.

Bir Demet Tiyatro dizisinin hâkim söylemi “orta sınıfların dünyasını duyarlı ve gerçekçi bir dille aktarması, bu aktarımda bağımlı sınıfların tarafında yer alması” olarak belirlenmiştir. Bu varsayım birçok diyalogun ve röportajın incelenmesi sonucu ortaya çıkmış ve örneklerle tezin ilgili bölümünde işlenmiştir. Bu bağlamda, dizinin söylemi, özellikle “medya kültürü” ile simgelenen toplumdaki en temel değer ölçütünün başarı ve para olduğunu ileri süren söylemle çelişmekte ve muhalifliği “yaşanmışlık kokan” bir doğallıkla sergilenmektedir. Dizinin söylemi ayrıca siyasi ve ekonomik otoriteyle de bu düzlemde zaman zaman çatışmaktadır. Fakat dizinin muhalefetini “resmi söyleme karşıt” olarak nitelendirmek yerine “resmi söylemle farklılıklar taşıyan” bir söylem olduğunu ileri sürmek daha doğru olacaktır. Sistem, kabul edilmiştir; sistemin özüne/gerçeğine ilişkin “red” bulunmamaktadır. Dizinin söyleminde her alana dönük eleştiriler dile getirilmekte, fakat var olan koşulları değiştirmek gibi bir seçenek işaret edilmemektedir. Yerleşik düzenin kuramları benimsenmekte, problemlerin sistemden değil, sistem içindeki “arızalardan” kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Dizi genelde popüler kültür örneklerinde görüldüğü gibi makro yerine mikro siyaset yapmakta ve gündelik hayat içindeki mikro iktidarlara karşı sert bir tavır takınmaktadır. Genel iktidar yapılanması içerisinde, dizinin “hard” değil “soft” bir muhalefet yaptığı ileri sürülebilir. Dizide politikaya karşı negatif bir kayıtsızlık söz konusudur. Dizide politikaya yer verilmekte ama ‘önem’ verilmemektedir. Metnin oluşumunda sıklıkla metaforlara, metonimilere, metinlerarasılık'a, anlam mübadelelerine ve dil oyunlarına başvurulmaktadır. Bu kavramların kullanımı, metnin anlam üretimini zenginleştirmektedir. Metnin üslubu oluşturulurken yapılan ‘seçmeler’ iletinin

(mesajın) daha vurucu ve etkili aktarımını sağlamaktadır. Dizi genelinde “doğrudan” bir muhalefet gözlemlenmediği gibi, farklı noktalardan hegemonik söylemden etkilenmeler taşımaktadır. Bu durumun en önemli nedeni, iktidar olgusunun yaşamın her alanını biçimlendirmesi olduğu gibi, aynı zamanda metnin, “televizyon için ve televizyonda yayınlaman” “popüler” bir dizi olmasında yatmaktadır. Fakat dizinin genel anlamda “iyi niyetli”, “halktan yana”, “yenilikleri deneyen”, “izleyiciye değer veren”, “ilkeli”; kısacası “olumlu” bir “deneme” ve sonuçta da bu sistemde var olmaya yönelik bir “iş” olduğunu da ayrıca vurgulamak gerekmektedir.

SONUÇ

Çalışmanın sonunda, açıkça görülmektedir ki, popüler kültür salt tüketime ve kitleleri pasifize etmeye yönelik bir kültür değildir. Popüler kültür metinlerinde özellikle de mizahi popüler metinlerde alternatif okumalarla anlaşılabilir farklı söylemler/direniş unsurları bulunabilmektedir. Sistem içinde kalarak muhalefet etmeyi gerçekleştirmek oldukça zor olmakla birlikte, günümüzde de bu muhalifliği deneyen (gerçekleştirebilen veya gerçekleştiremeyen) çeşitli metinler bulunmaktadır. Bu bakımdan Bir Demet Tiyatro dizisi, çalışmanın teori bölümünde ileri sürdüğümüz yaklaşımları ve başlangıçtaki varsayımımızı kanıtlayan ve günümüz popüler kültürünün sistem içi muhalifliğini (en azından hakim söyleme eklemlenmemeyi) sergileyen örnek bir metin olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

1. BOURDİEU, Pierre (1989) **Media Culture&Society**, Ed: Richard Collins, London -New Delhi-Beverly Hills, Sage Publishing
2. FİSKE, John (1999) **Popüler Kültürü Anlamak**, Çev: Süleyman İrvan, Ankara, Ark Yayınevi
3. HALL, Stuart (1998) "Notes On Deconsstructing "The Popular", **Cultural Theory And Popular Culture**, Ed: John Storey, (İçinde) London -New York: Prentice Hall.
4. HALL, Stuart (1999) "Encoding, Decoding", **The Cultural Studies Reader**, Ed: Simon During, Routledge, London&New York
5. HEALT, Stephen-Gillian Skirrov (1998) "Raymond Williams İle Söyleşi", **Eğlence İncelemeleri**, Haz: Tania Modleski, Çev: Nurdan Gürbilek, İstanbul: Metis yayınları.
6. HORKHEİMER, Max(1998) **Akıl Tutulması**, İstanbul: Metis Yayınları
7. KELLNER, Douglas (1987) "Tv, İdeology and Popular Culture", **Television**, Edited By: Horrace Newcomb, Oxfort University Press, New York - Oxford
8. ÖZBEK, Meral (1994) **Popüler Kültür Ve Orhan Gencebay Arabeski**, İstanbul: İletişim Yayınları.
9. WILLİAMS, Raymond (2003) **Televizyon, Teknoloji Ve Kültürel Biçim**, Çev: Ahmet Ulvi Türkbağ, Ankara: Dost Yayınları.